

1.1 Jen Monroe, *Zonder titel* (2018), foto Corey Olsen.

1.2 Claes Oldenburg, *Gigantische BLT-sandwich* (1963).

1.3 Marije Vogelzang, *Volumes* (2017).

1.4 Richard Estes, *Voedselstad* (1967).

1.5 Giuseppe Arcimboldo, *Rudolf II Vertumnus* (ca. 1590-1591).

1.6 Itamar Gilboa, *Hamburger* (2017).

1.8 Emily Blincoe, *Suikerarrangement* (zonder jaartal).

1.7 Logo Illy.

ETEN EN DRINKEN

1.9 Andy Warhol, *Campbell's Tomato Soup* (1962).

1.10 Nancy Wu, *Beef Jerky Chaneltas* (2008).

1.11 Slinkachu, *Kleine mensen in de stad* (2012).

1.12 Lucy Sparrow, *plush supermarket LA* (2018).

1.13 *Reclame Vers Rotterdam* (zonder jaartal).

→ ETEN EN DRINKEN

- Achtergrond*
- Assemblage
- Betekenis*
- Boodschap*
- Collage
- Complementair kleur-contrast*
- Compositie
- Dieptewerking
- Dynamisch
- Functie
- Gedetailleerd
- Geometrisch
- Glimlicht
- Horizontaal*
- Inspireren*
- Kader
- Kleurencirkel
- Kleurgebruik
- Lichtbron*
- Lijn
- Logo*
- Materiaal
- Monochroom*
- Oeuvre
- Onderwerp
- Ontwerp*
- Realistisch
- Reliëf
- Restvorm
- Sculptuur
- Silhouet
- Slagschaduw
- Stilleven
- Stofuitdrukking
- Structuur
- Symbool
- Symmetrisch
- Techniek
- Tegenlicht
- Uitstraling*
- Vereenvoudigd
- Verticaal*
- Vervreemdend
- Verzadigde kleur
- Vorm
- Zijlicht

1.14 Willem Heda, *Stilleven met vergulde bokaal* (1635).

◆ Opscheppen

Met een **stilleven** van een plotseling afgebroken luxe maaltijd konden rijke burgers hun rijkdom laten zien. Het was en is ook een uitstekende manier voor een kunstenaar om te laten zien hoe goed hij is in **stofuitdrukking**. Het glanzende glas, de matglanzende karaf, het sappige fruit en het linnen van afbeelding 1.14 lijkt je zo te kunnen oppakken. Ook heeft een stilleven vaak een symbolische betekenis. In dit geval zie je dat in de citroen die vanwege zijn bittere zure smaak een **symbool** is voor 'zure liefde en valse vriendschap'. Had er een sinaasappel gelegen dan verandert de betekenis in het hebben van kennis over goed en kwaad en kan de vrucht zelfs symbool staan voor vruchtbaarheid. Het is dus niet alleen een mooi plaatje voor aan de muur.

◆ Citroensap

Je denkt er niet meteen aan, maar er is heel veel kunst te zien met eten in de hoofdrol. Niet alleen de stillevens in de zeventiende eeuw, maar ook nu is het nog vaak een **onderwerp** van een kunstwerk. Marie Cecile Thijs heeft zich duidelijk laten **inspireren*** door de stillevens uit de zeventiende eeuw voor *Citrus en glas* (afb. 1.15), ze gebruikt er alleen een andere **techniek** voor. Niet alleen de technieken in kunst zijn erg veranderd, ook het eten van nu is anders dan toen. Vierhonderd jaar geleden hadden de mensen geen idee dat hun achter-achter-achterkleinkinderen naar een supermarkt zouden gaan. En daar kant-en-klaar maaltijden, kauwgom of soep konden kopen.

1.15 Marie Cecile Thijs, *Citrus en glas* (2014).

1.16 Marije Vogelzang, *Sapicu (Faked Meat)* (2014).

1.17 Stummerer/Hablesreiter/Koeb, *Vis(stick)* (2012).

HOOFDSTUK 1 → ETEN EN DRINKEN

Eten en design

◆ Eating design

Marije Vogelzang is een eating designer. Ze laat ons nadenken over wat we eigenlijk eten en waarom we dat doen. In de ene cultuur eet men andere dingen dan in de andere. Bepaalde etenswaren kunnen een belangrijke **betekenis*** hebben. Dat kan gelden voor een individu maar ook voor een land. En waarom lusten we bijvoorbeeld geen blauwe tomaten terwijl ze hetzelfde smaken als rode? Waarom eten we meer als het een krakend geluidje maakt, zoals chips? Hoelang moet een ananas reizen voordat hij op je bord ligt? En waarom ziet vegetarisch 'vlees' eruit als echt vlees en heeft het dezelfde namen? Eigenlijk gek toch? Vogelzang bedacht daarom allerlei fantasiedieren en vissen, zoals de *Sapicu* op afbeelding 1.16, compleet met land van herkomst, eigenschappen en kleur. Het lijkt heel smakelijk!

◆ Wat ligt er eigenlijk op je bord?

Als je iets eet, dan weet je lang niet altijd wat er eigenlijk in zit of waar het van gemaakt is. Afbeelding 1.17 van de *Vis(stick)* maakt dit duidelijk. Komt melk uit de fabriek of uit een koe? En wat betekenen al die E-nummers op een zak snoep?

◆ Ha lekker... chocola!

Food designer Elsa Lambinet maakt kunststukjes van chocola. Ze laat zich **inspireren*** door de lego waar ze vroeger mee speelde. De blokjes chocola zijn voorzien van een uitsparing, waardoor je er een vulling in kunt schuiven. Bovenop het chocolaatje zit nog een uitsparing waar je bijvoorbeeld een nootje in kunt leggen. Zo kan iedereen zelf kiezen wat er in en op komt. Je bouwt dus je eigen chocolaatje.

1.18 Elsa Lambinet, *Sweetplay* (2012).

1.19 Dan Cretu, *Voedselstereo* (2012).

HOOFDSTUK 1 → ETEN EN DRINKEN

Eten als materiaal

◆ Als muziek in je mond?

Door sommige kunstenaars wordt in plaats van verf of klei eten als basis gebruikt. Dat heeft wel een nadeel: eten bederft. Dus je moet houdbaar of ingeblikt eten gebruiken, óf het kunstwerk fotograferen. Dan Cretu maakt objecten van eten, zoals deze radio van groente en fruit (afb. 1.19). De foto is het eindwerk dat wordt tentoongesteld.

◆ Eerst kauwen?

Maurizio Savini maakt **sculpturen** van kauwgom. Doordat hij conserveermiddelen toevoegt aan zijn kauwgom zijn de sculpturen lang houdbaar. Savini gebruikt altijd roze en witte kauwgom, zijn werk is daardoor goed herkenbaar. Kauwgom is in 1945, aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, overgekomen uit de VS naar Europa. Daarom heeft het voor Savini als Europeaan een speciale betekenis. Hij kauwt de kauwgom niet; hij heeft twee assistentes in dienst die de kauwgom stuk voor stuk uit de verpakking halen en omsmelten tot kneedbaar **materiaal**. Dat is een enorme klus.

◆ Eetbaar schilderij

Al het eten van Petter Johansson (afb. 1.21) ligt keurig op een rij, soms herkenbaar, soms helemaal niet. Hij heeft het eten netjes gesneden en vervolgens naast elkaar gelegd. Zo vormt het een

1.20 Maurizio Savini, *Man van kauwgom* (2008).

1.21 Petter Johansson, *Stilleven, Atelier Food* (2013), detail.

compositie; het wordt van een afstand bijna een schilderij. De geruite ondergrond benadrukt de vierkante vlakken nog eens. Gek, want eten is van nature nooit **geometrisch** van **vorm**. Dat maken mensen ervan. Vind je het er lekker uitzien? Het werkt wel **vervreemdend**, al die geometrische groenten. Voor de afwisseling heeft Johansson hier en daar een ui geplaatst. Zie je nog meer herkenbaars?

◆ Praktische servies

Dit eetbare serviesgoed (afb. 1.22) is slim bedacht: je kunt ermee scheppen en erin happen. En je hebt een stuk minder afwas!

1.22 Ediblepro, *Eetbaar serviesgoed* (2018).

1.23 Ralph Goings, *Dubbel ketchup* (2006).

1.24 Pablo Picasso, *Stilleven* (1962), lino-snede.

1.25 Gregoire Kenne, *Tafel met kat* (2014).

HOOFDSTUK 1 → ETEN EN DRINKEN

Aparte stillevens

◆ Een wereld van verschil

Eten en drinken lenen zich goed om **stillevens** van te maken. De manieren waarop kunstenaars dat doen kunnen heel verschillend zijn. Kijk maar eens naar het stilleven van Goings (afb. 1.23) en dat van Picasso (afb. 1.24). Goings heeft fotorealistisch geschilderd, Picasso heeft een weinig **gedetailleerde** lino-snede gemaakt met **vereenvoudigde vormen**.

De compositie van *Dubbel ketchup* is bijna **symmetrisch**, alleen het zoutvaatje staat iets naar links waardoor spanning ontstaat. Aan de **glimlichten** en de **slagschaduw** kun je zien dat het licht van rechts komt (**zijlicht**). De flessen vallen deels buiten het **kader**. Dat is vreemd, waarom zou Goings hiervoor gekozen hebben?

Er zijn meerdere drukgangen gebruikt bij de lino-snede van Picasso. Door de **structuur** van de guts en de vreemde rode 'vegen' boven de lamp komt het werk **dynamisch** over. Het licht van het peertje geeft door de gele en rode kleur een warme gloed. Er is duidelijk te zien wat er op de lino staat, toch kun je de voorstelling niet helemaal **realistisch** noemen. Het glas lijkt los te staan van de rest van de voorstelling, hoe komt dat?

◆ Waar is het perspectief gebleven!?

Gregoire Kenne (afb. 1.25) wilde alles tegelijk laten zien. En met kunst kan dat! Hij besloot per

voorwerp hoe hij het zou afbeelden: van boven, van opzij of gewoon allebei, zoals met de kannen die op tafel staan. En de tafel zelf is naar voren geklapt. Alles zou er zo afvallen, er klopt niets van. De voorstelling bestaat vooral uit **horizontale*** en **verticale*** lijnen. De kleuren van het servies en de meubels/vloer zijn **monochroom***; alleen de **verzadigde kleur** van de tomaat springt eruit. En de kat kijkt nieuwsgierig omhoog: zou er nog iets lekkers op tafel staan?

◆ Echte deur

Tom Wesselmann heeft in *Stilleven #30* (afb. 1.26) een combinatie van **technieken** en materialen gebruikt: een echte koelkastdeur (**assemblage**), uitgeknipte etenswaren (**collage**) en een geschilderd raam met gordijnen en uitzicht. Het blauwe behang rechts is opgeplakt: het **reliëf** dat je ziet, is echt. Het schilderijtje boven de koelkast is van Picasso.

1.26 Tom Wesselmann, *Stilleven #30* (1963).

1.27 Wayne Thiebaud, *Pannenkoekenontbijt* (2008).

HOOFDSTUK 1 → ETEN EN DRINKEN

De taartjes van Wayne Thiebaud

◆ Over de kunstenaar

De Amerikaanse schilder Wayne Thiebaud heeft een heel uitgebreid **oeuvre**, en het grootste deel daarvan bestaat uit stillevens van etenswaren. Hij heeft enorm veel taarten, cakejes en snoep geschilderd. Naast schilderen gaf hij les en maakte hij educatieve films.

◆ Kleur

Het werk van Thiebaud is herkenbaar en bijzonder door zijn **kleurgebruik** met opvallende en onverwachte kleuraccenten. De **achtergrond*** is meestal neutraal met veel wit en weinig pigment. De *Donkere taart* (afb. 1.28) vormt een uitzondering: de achtergrond heeft een diepblauwe kleur waartegen het oranjebruin van de cake extra afsteekt. Oranje-bruin en blauw naast elkaar versterken elkaar. Dat is het gevolg van **complementair kleurcontrast***: oranje en blauw staan tegenover elkaar in de **kleurencirkel**. Met de slagschaduwen op zijn schilderijen is iets bijzonders aan de hand. Zie jij wat dat is?

◆ Schaduwspeel

Aan de duidelijke (slag)schaduwen kunnen we zien waar de **lichtbron*** zich bevindt. De slagschaduwen zijn kleurvlakken op zich; soms met een **contourlijn** eromheen, zoals bij *Pannenkoeken-*

1.28 Wayne Thiebaud, *Donkere taart* (1983).

1.29 Wayne Thiebaud, *Vier cupcakes* (1971).

1.30 Wayne Thiebaud, *Meringues* (jaartal onbekend).

ontbijt (afb. 1.27). Bij dat schilderij zijn ze ontstaan door **tegenlicht**. De slagschaduwen vallen recht naar ons toe. Bij *Vier cupcakes* (afb. 1.29) en *Meringues* (afb. 1.30) komt het licht van opzij. Geen schaduw is hetzelfde van kleur; Thiebaud speelt met kleureffecten in de schaduwen.

De slagschaduwen van de *Meringues* worden bijvoorbeeld naar achteren toe steeds lichter. Hoewel de taartjes allemaal even groot zijn, ontstaat er zo toch **dieptewerking**. Hoe langer je naar zijn taartjes kijkt, des te meer je ziet. Thiebaud heeft over iedere **lijn**, ieder vlakje, elke vorm en kleur nagedacht.

Het enige taartje zonder slagschaduw is *Donkere taart*. Daar zie je de weerspiegeling van de taart op een glanzend blad.

1.31 Sabine Scherer, *Reclame voor Asics* (zonder jaartal).

HOOFDSTUK 1 → ETEN EN DRINKEN

Eten en reclame

◆ Eetbare schoen

Sabine Scherer heeft een foto van een eetbare schoen gemaakt, speciaal voor het merk Asics. De schoen bestaat uit allemaal gezonde dingen: granen, peulvruchten en fruit. De afgebeelde schoen is een sportschoen. De **boodschap*** die de maakster uitdraagt is duidelijk: als je dit merk aan hebt, ben je gezond bezig. Iedereen weet dat de afgebeelde schoen niet draagbaar is. Het merk van de schoen is herkenbaar aan het **logo***. Deze reclame maakt geen gebruik van tekst. Er wordt van uitgegaan dat iedereen het logo herkent.

◆ HEMA is voor iedereen

De rookworst en de tompoes zijn iconisch voor de HEMA: bijna iedereen kent ze wel. Daarom ontwerpt HEMA speciaal voor de Prideweek producten met deze iconen in de hoofdrol. Daarmee speelt HEMA in op hun slogan “HEMA is voor iedereen”, dus zonder veroordeling. Bovendien is het goede marketing.

◆ Parfum als honing

De boodschap van de DKNY-reclame (afb. 1.33) is helder: het parfum is heerlijk zoet als nectar. De appelvormige parfumfles trekt al insecten aan. Hopelijk is dat niet zo wanneer je de geur draagt!

1.32 HEMA *Tompoes Gay pride* (2018).

1.33 *Reclame voor DKNY-parfum* (2018).

◆ Schaarste

Terwijl wij een overvloed aan eten hebben heerst er in sommige delen van de wereld honger. Het is een wereldwijd probleem dat moeilijk op te lossen is, ook omdat de oorzaken ver uiteen lopen. Met **affiches** proberen hulporganisaties het probleem onder de aandacht te houden. Met deze rode affiches (afb. 1.34 en 1.35) zie je hoe eenvoudig dat kan. De losse letters die het magere **silhouet** vormen en de reikende handen in de **restvorm** van de vork kunnen maar een ding betekenen: honger!

1.34 Jeff Stein, *Wereldhonger* (2012).

1.35 Ali Romani, *Honger* (2016).

1.36 Soon Mo Kang, *Theehanger* (2010).

HOOFDSTUK 1 → ETEN EN DRINKEN

Goed verpakt

◆ Bedenken

Bijna alle producten zijn verpakt. De manier van verpakken kan erg verschillen; wat wil een merk uitstralen? Houden ze rekening met het milieu? En wat is de **functie** van de verpakking? Moet het een gerecht of drank warm of koud houden; moet de verpakking het merk een dure of juist goedkope **uitstraling*** geven; moet het een eyecatcher (blikvanger) zijn of een grapje/gimmick? Wordt de verpakking meteen weggegooid of juist bewaard? Over al deze zaken moet worden nagedacht door degene die de verpakking ontwerpt.

◆ Collector's item

Campbell is een wereldberoemd soepmerk. Maar niet alleen vanwege de soep. Het merk is beroemd geworden omdat Andy Warhol de wikkel van de blikjes als **inspiratie*** voor zijn kunstwerken gebruikte. Toen Campbell in 2012 vijftig jaar bestond, bracht het merk tijdelijk speciale Warhol-soepblikken op de markt (afb. 1.37 en 1.38). Deze limited edition blikken werden collector's items; op Ebay kun je de blikken nu voor een hoog bedrag kopen.

◆ Oplosbaar en eetbaar

De **ontwerpen*** van Tomorrow Machine (afb. 1.38) zien er helemaal niet uit als verpakkingen; het lijken eerder mooie objecten om naar te kijken. Toch zijn het verpakkingen. Tomorrow

1.37 Andy Warhol, *Campbell's Soup* (1962).

1.38 Campbell's, *Limited edition soepblikken* (2012).

Machine zoekt oplossingen voor het toenemende afvalprobleem door makkelijk afbreekbare en zelfs eetbare verpakkingen te bedenken die ook nog eens heel erg mooi zijn.

In de blauwe piramide zit rijst; je pelt de bijenwas eraf alsof het een stuk fruit is. De middelste verpakking bevat olie. Je tikt hem open als een eitje en giet de olie eruit. En in de rechter zit een smoothie; de verpakking is van agaragar (gelatine van zeewier) en dit materiaal krimpt tot een heel klein hard bonkje afbreekbaar bioafval.

1.39 Tomorrow Machine, *Duurzame verpakkingen* (2014).